

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

-

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

-

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

-

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

132 § Jätehuollon turvaaminen

Kierrätysteollisuus ry:n jäsenyritykset kuuluvat huoltovarmuusorganisaatiossa eri toimialojen pooleihin. Mietinnössä eri toimialojen yritysten kohtelu vaihtelee perusteettomasti, mistä myös Elinkeinoelämän keskusliitto EK on lausunnossaan huomauttanut.

Mietinnössä on esitetty kaksi tärkeää periaatetta:

- 1) Toimijalle asetettavat velvoitteet tulee aina suhteuttaa toimijan tosiasiallisesti käytössä olevaan kapasiteettiin.
- 2) Velvoitteen täyttämisestä suoritetaan toimijalle korvaus.

Kumpikaan periaate ei toteudu esityksen 132 §:ssä Jätehuollon turvaaminen.

Mietinnön mukaan ”kukin sektoriministeriö on lisäksi hankkeessa vastannut sen arvioinnista, että ehdotetut lisätoimivaltuudet ovat tosiasiallisesti täytäntöönpantavissa ja toteuttamiskelpoisia”. Jätehuollon toimijoille asetettavia velvoitteita koskeva 132 § ei kuitenkaan turvaa toimijoille tosiasiallista kapasiteettia täytäntöönpanoon ja toteuttamiseen.

Mietinnön kohdassa 2.1.2 Normaaliolojen lainsäädännön ensisijaisuus todetaan tärkeä normaalisuusperiaate: ”Viranomaisten toimintaa poikkeusoloissa ohjaa keskeisesti niin sanottu normaalisuusperiaate, jonka mukaan poikkeusolojen lisätoimivaltuuksia voidaan soveltaa vain, jos tilanne ei ole hallittavissa normaaliolojen lainsäädäntöön perustuvien viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin. Viranomaiset toimivat siten poikkeusoloissakin ensisijaisesti ja mahdollisimman pitkälle normaaliolojen toimivaltuuksin.”

Kilpailluilla markkinoilla toimivat yksityiset yritykset toimivat käytännössä aina em. normaalisuusperiaatteen rajoissa: yritys ei voi periä asiakkailtaan ylimääräisiä veloituksia rakentaakseen suorituskykyä, jota tarvitaan ainoastaan poikkeusoloissa. Markkinahinnan ylittävillä veloituksilla yritys hinnoittelisi itsensä ulos kilpailusta. Yritykset hoitavat myös poikkeusoloissa tavanomaiset tehtävänsä normaaliin velvoitteidensa mukaisesti normaaliorganisaatioillaan ja -voimavaroillaan, mikäli poikkeusolot eivät muodosta ylivoimaista estettä.

Jos esitetyn uuden 132 §:n mukaisesti jätehuoltoalan yksityisille toimijoille esitetään asetettavaksi poikkeusoloissa ylimääräisiä velvoitteita, sektoriministeriön on syytä tehdä näiden velvoitteiden täyttämiseen tarvittavan kapasiteetin varmistamiseksi yksityisten yritysten kanssa sopimuksia tuotanto- ja suorituskykyvarauksista.

Jätehuolto eli jätteen keräys, kuljetus ja käsittely tapahtuvat normaalioloissa kilpailluilla markkinoilla ja viranomaisten toiminnalle myöntämin luvuin. Nämä luvat ja niiden noudattamisen valvonta koskevat sekä henkilöstöä ja kalustoa että kerättävien, kuljetettavien, käsiteltävien ja varastoitavien materiaalien laatua, määrää ja varastointiaikaa.

Jätehuoltoon pätee se, mikä mietinnössä todetaan rahoitus- ja vakuutusalaista: ”Koska vaatimusten toteuttamatta jättäminen on sanktioitua, toimijat pyrkivät viimeiseen asti noudattamaan voimassa olevaa lainsäädäntöä, myös poikkeusoloissa.”

Kilpailluilla markkinoilla toimivan yksityisen yrityksen elinehto on sen asiakkaiden tarpeiden tunteminen ja täyttäminen. Poikkeustilanteet, kuten kevään 2024 poliittiset lakot, aiheuttavat jätehuollossa häiriöitä, joissa yritykset oman asiantuntemuksensa mukaisesti priorisoivat asiakkaitaan kriittisimpien uhkien torjumiseksi.

Kriittisimpiä uhkia ovat suuria jätemääriä tuottavien teollisten yritysten prosessien häiriintymiset sovituspalvelun viivästyessä. Suuret, teollisten prosessien tuottamat jätemateriaalimäärät kuten metalli, muovi, pahvi ja puu liikkuvat kansainvälisesti. Kevään 2024 poliittisten lakkojen aiheuttamat häiriöt meri- ja raiderahdin liikkumisessa aiheuttivat varastojen täyttymistä, mikä puolestaan aiheutti noutologistiikan häiriöitä, jotka uhkasivat tuotantoprosessien toimintaa.

Suuria jätemääriä tuottavien teollisten prosessien häiriintymiseen verrattuna 132 §:n perusteluissa mainitun tavanomaisen yhdyskuntajätteen kertyminen asuinalueille on marginaalinen ilmiö. Sehän toistuu vuosittain jouluaikaan aiheuttamatta mitään varsinaista vahinkoa. Sen merkitys syntyy lähinnä siihen kiinnitetystä julkisesta huomiosta.

Ehdotetussa uudessa 132 §:ssä mainittuja ”ihmisten terveydelle aiheutuvan vakavan vaaran tai haitan estämiseksi välttämättömiä jätteen käsittelyä ja kuljettamista koskevia tehtäviä” hoitavat normaalioloissa sopimusperusteisesti yritykset, jotka ovat tähän erikoistuneet. Niillä on tehtäviin koulutettu henkilöstö, sopiva kalusto ja asianomaisen viranomaisen antama lupa nimetyn vaaraa tai haittaa aiheuttavan jätteen keräykseen, kuljetukseen tai käsittelyyn.

132 §:n perusteluista ei ilmene, miksi lupa- ja valvontaviraston pitäisi yrityksiä normaalin sopimusperusteisuuden sijaan erikseen velvoittaa tehtäviin, jos vain kaikki normaaliin toimintaan tarvittavat tuotannontekijät energiaa myöten ovat ko. yritysten käytettävissä. Jos sen sijaan energian tuotannossa tai jakelussa on vakavia häiriöitä eli polttoaineiden ja sähkön puute estää normaalin kuljetus- ja käsittelytoiminnan, velvoite on mitätön, koska se ei suhteudu toimijan tosiasiallisesti käytössä olevaan kapasiteettiin. Jos sektoriministeriö siis olettaa, että ”terveydenhuollon erityisjätettä, eläintautiepidemiassa syntynyttä eläinperäistä jätettä tai rakennusten palamisesta tai muusta tuhoutumisesta syntynyttä raivausjätettä” ei voitaisi hoitaa normaalein sopimusperustein, sen on syytä varmistaa asia tekemällä yritysten kanssa tarvittavat sopimukset tuotanto- ja suorituskykyvarauksista.

Uuden 132 §:n tarpeellisuutta ylipäätään on syytä arvioida, kun esityksessä jo ovat 59 § Palvelujen suorittamisvelvollisuus, 70 § Kuljetusten suorittamisvelvollisuus, 79 § Siirtyneen väestön huollossa tarvittavien palvelujen suorittamisvelvollisuus ja 81 § Palvelujen suorittaminen Rajavartiolaitokselle. Jos 132 §:ää pidetään tarpeellisena, se on syytä täydentää Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n lausunnon mukaisesti:

132 § Jätehuollon turvaaminen

Lupa- ja valvontavirasto voi elinympäristön vakavien terveyshaittojen torjumiseksi 11 §:n 1 momentin 1, 3 ja 4 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa velvoittaa päätöksellään jätteen ammattimaisen käsittelijän, kuljettajan tai kunnan jätehuollon palvelutehtävistä vastaavan toimijan suorittamaan sen normaaliolojen toimintaan saamien pätevyyksien ja oikeuksien sekä poikkeusoloissa käytettävissä olevien voimavarojen sallimissa rajoissa ihmisten terveydelle aiheutuvan vakavan vaaran tai haitan estämiseksi välttämättömiä jätteen käsittelyä ja kuljettamista koskevia tehtäviä.

132 §:n toinen ilmeinen puute eli velvoitteen täyttämisestä suoritettavan korvauksen sivuuttaminen on puolestaan syytä korjata 23 Luvussa Korvaukset siten kuin Elinkeinoelämän keskusliitto EK lausunnossa kuvataan: oikea korvauslinja on 161 §:n mukainen eli ”täysi korvaus toimenpiteen vuoksi aiheutuvista taloudellisista menetyksistä”.

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

Kierrätysteollisuus ry pitää uudistusta tarpeellisena ja kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto. Kierrätysteollisuus on osallistunut Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n 26.2.2026 antaman lausunnon valmisteluun ja tukee sitä.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n lausunnon 132 §:ää Jätehuollon turvaaminen koskevan kohdan taustaksi Kierrätysteollisuus lausuu seuraavin perustein.

Kierrätysteollisuus ry:n jäsenyrityksiä on huoltovarmuusorganisaatiossa eri toimialojen pooleissa. Mietinnössä eri toimialojen yritysten kohtelu vaihtelee, mitä emme pidä perusteltuna.

Mietinnössä on esitetty kaksi tärkeää periaatetta:

- 1) Toimijalle asetettavat velvoitteet tulee aina suhteuttaa toimijan tosiasiallisesti käytössä olevaan kapasiteettiin.
- 2) Velvoitteen täyttämisestä suoritetaan toimijalle korvaus.

Kumpikaan periaate ei toteudu esityksen 132 §:ssä Jätehuollon turvaaminen.

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

Virta Ari
Kierrätysteollisuus ry